

LIZDA VĒSTNESIS

LATVIJAS IZGLĪTĪBAS UN ZINĀTNES
DARBINIEKU ARODBIEDRĪBAS
IZDEVUMS

2021 ZIEMA #17

Noteikt jaunā satura
ieviešanai pārejas laiku

4.–5. lpp.

LIZDA meklēs un atradīs
veidus, kā palīdzēt biedriem

3.–4. lpp.

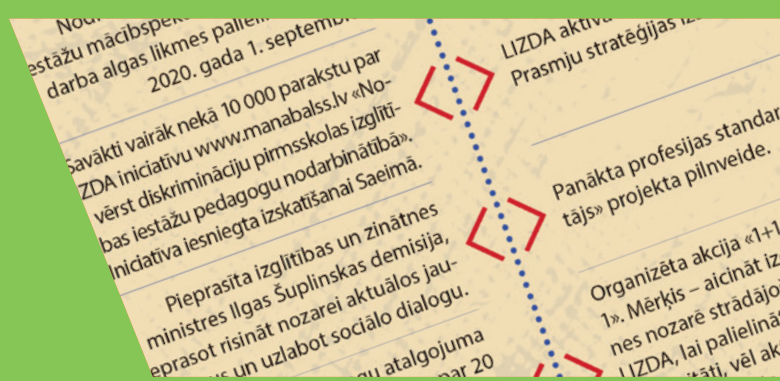
LZA prezidents
Ivars Kalviņš: jārūpējas
par zinātnieku sociālo
aizsardzību

8.–10. lpp.

LIZDA nozīmīgākās
aktivitātes un sasniegumi
2020. gadā

2. lpp.

LIZDA ĪSTENOTĀS NOZĪMĪGĀKĀS AKTIVITĀTES 2020. GADĀ

Noticis LIZDA VII Kongress, kurā pieņemtas rezolūcijas un aicinājumi par darba samaksu, slodzi, profesionālo atbalstu, profesijas prestižu, solidaritāti un piederību, sadarbības veicināšanu.

Pedagogu zemākā mēneša darba algas likme palielināta par 40 EUR un ir 790 EUR par likmi no 2020. gada 1. septembra.

Nodrošināts augstākās izglītības iestāžu mācībspēku zemākās mēneša darba algas likmes palielinājums no 2020. gada 1. septembra.

Savākti vairāk nekā 10 000 parakstu par LIZDA iniciatīvu www.manabalss.lv «Novērst diskrimināciju pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogu nodarbinātībā». Iniciatīva iesniegta izskatīšanai Saeimā.

Pieprasīta izglītības un zinātnes ministres Ilgas Šuplinskas demisija, uzstājot risināt nozarei aktuālos jautājumus un uzlabot sociālo dialogu.

Novērsts pedagogu atalgojuma mērķdotācijas samazinājums par 20% skolām, kuras neizpildītu IZM izvirzītās paaugstinātās kvalitātes prasības, kvantitatīvos kritērijus Covid-19 laikā.

Panākta vienošanās starp LIZDA un Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisiju par kopīgas konferences organizēšanu saistībā ar jauno pedagogu atbalsta sistēmu.

Panākts finansējums zinātnei, lai veiktu pētījumus par Covid-19 seku novēršanu.

Veikti trīs pētījumi par profesionālo atbalstu pirmsskolas, vispārējās, profesionālās un augstākās izglītības pedagogiem, kā arī zinātniekiem Covid-19 pandēmijas laikā.

Panākts finansējums pedagogiem par attālinātā darba izdevumu kompensēšanu 2020. gada novembrī, decembrī.

Izveidotas IZM darba grupas par pirmsskolas, vispārējās izglītības un augstākās izglītības pedagogu darba slodzes un samaksas sistēmas pilnveidi.

legūti un apkopoti dati no visām 119 pašvaldībām par skolotāju palīgu darba samaksas paaugstināšanu.

Uzsākta LIZDA projekta «Sociālā dialoga uzlabošana izglītībā – Norvēģijas un Latvijas pieredze» realizācija.

LIZDA aktīva iesaiste OECD Latvijas Prasmju stratēģijas izstrādē.

Panākta profesijas standarta «Skolotājs» projekta pilnveide.

Organizēta akcija «1+1 = stiprāks kā 1». Mērķis – aicināt izglītības un zinātnes nozarē strādājošos pievienoties LIZDA, lai palielinātu savstarpējo solidaritāti, vēl aktīvāk pārstāvētu nozarē strādājošo tiesības un intereses.

«LIZDA studija» – katru mēnesi LIZDA kontā sociālajā tīklā «Facebook» tiek translēta tiešraide, kurā LIZDA priekšsēdētāja Inga Vanaga komentē aktualitātes izglītībā un zinātnē.

Sagatavoti priekšlikumi 2020. gada, 2021. gada un vidēja termiņa valsts budžetam, aicinot Saeimas deputātus tos atbalstīt.

levisi divi jauni pakalpojumi – veselības apdrošināšanas polises un LMT pakalpojumi par izdevīgāku cenu – LIZDA biedriem.

Pieprasīts atbilstošs finansējums augstākās izglītības reformu īstenošanai, ko paredz grozījumi Augstskolu likumā.

Šajā numurā lasi

• Kompetencēs balstītais mācību saturs
4.–5. lpp.

• Eiropas valstu izglītības nozares darbinieku arodbiedrības ievēlēja jaunus līderus un vienojas par darbības plānu izaicinājumu pārvarēšanai

6.–7. lpp.

• LZA prezidents: jāpalielina bāzes finansējums zinātnei, jāļauj zinātniekiem pelnīt un jāparūpējas par zinātniskā personāla sociālo aizsardzību

8.–10. lpp.

• LIZDA iesaistās izglītības attīstības pamatnostādņu 2021–2027 «Nākotnes prasmes nākotnes sabiedrībai» sabiedriskajā apspriešanā

11.–12. lpp.

• LIZDA iestājas par to, lai padomju ieviešana augstskolu pārvaldē būtu pašu augstskolu ziņā

13.–15. lpp.

LIZDA žurnāls

«LIZDA Vēstnesis»

Izdevējs: Latvijas Izglītības un zinātnes darbinieku arodbiedrība (LIZDA),
Bruņinieku iela 29/31,
Rīga, LV-1001
Rakstus, atsauksmes un komentārus aicinām sūtīt: guntis.meisters@lizda.lv

Redakcija:

Guntis Meisters

Foto: publicitātes un no LIZDA arhīva

Žurnāla rakstus drīkst brīvi kopēt un publicēt nekomerciāliem nolūkiem, skaidri norādot avota uz «LIZDA Vēstnesis»

SAUDZĒSIM SEVI, ATBALSTĪSIM CITS CITU JAU TAGAD UN RĪTDIEN!

Inga Vanaga,
LIZDA
priekšsēdētāja

Irina Avdejeva,
LIZDA
priekšsēdētājas
vietniece

2020. gads uz visiem laikiem mūsu atmiņās paliks ļoti īpašs. Mēs mācījāmies un mainījāmies straujāk nekā iepriekš. Skolotāji piespiedu kārtā tika iemesti digitālajā okeānā bez peldēšanas prasmju apmācībām un spirtoties, kā nu kurš prot, īsā laikā apguva tādus rīkus, par kuru eksistenci iepriekš pat nebija nojautuši. Šis laiks jo īpaši spilgti izgaismoja gadiem nerisinātās problēmas ne tikai Latvijas, bet arī Eiropas Savienības valstu izglītības sistēmā. Eiropas Skolotāju arodbiedrība secina, ka valstīs, kur skolotāja profesijas prestižs ir augsts un sabiedrība uzticas skolotājam, kur starp valdību, ministrijām, darba devēju organizācijām un arodbiedrību ir bijis sociālais dialogs iepriekš, pandēmijas izraisītās problēmas izdevies risināt veiksmīgāk, jo iesaistījās visas puses. Savukārt valstīs, kurās jau iepriekš bija problēmas, sociālais dialogs krīzes laikā tikai pasliktinājās, piemēram, Portugāles skolotāji pieņēma lēmumu pandēmijas laikā streikot (streiks

notika 2020. gada 11. decembrī) par sociālā dialoga atjaunošanu un nepieciešamajiem resursiem izglītības procesa nodrošināšanai, jo nenotika nekādas sarunas starp arodbiedrību un Portugāles izglītības ministriju, kas atteicās iesaistīties sarunās ar skolotāju pārstāvjiem un neatzina arodbiedrības aktualizētās problēmas. Tikai pēc streika valdības un ministrijas pārstāvji sadzirdēja pedagogus un ir uzsākuši sarunas. Arī Latvijas izglītības nozarē strādājošie pagājušā gada nogalē pieprasīja izglītības ministres demisiju, savu prasību pamatojot ar nepietiekamu un nekvalitatīvu sociālo dialogu. Demisijas pieprasījumā LIZDA minēja piecas būtiskākās prasības, taču plašākās diskusijās ar ministri tika apspriesti 15 ļoti svarīgi jautājumi, kas skar samilzušās problēmas, sākot no pirmsskolas izglītības līdz augstākajai izglītībai un zinātnei.

Ļoti liela daļa Latvijas iedzīvotāju šobrīd atrodas ārpus savas komforta zonas. Skolotājiem ārpus ierastā ir ne tikai ar attālināto mācību procesu un vīrusa izplatību saistītie jautājumi, bet arī izaicinājumi, kas saistīti ar jaunā mācību satura ieviešanu un citām uzsāktajām reformām izglītībā. Zinātniekiem ir izaicinājums veikt savus pētījumus, ņemot vērā Covid-19 ietekmi. Kas tajā visā ir pats svarīgākais? Mūsaprāt, – nepazaudēt cilvēku un cilvēcību. Censties saprast un atbalstīt citam citu. Lai paveiktu kaut ko kopā, ir nepieciešama uzticēšanās un tiesības nebūt perfektam un

atklāti runāt par savām problēmām un nepieciešamo atbalstu.

Lai kā mums gribētos domāt, ka kaut kad pandēmija beigsies un viss būs pa vecam, mēs saprotam, ka tā, kā bija līdz šim, nebūs vairs nekad. «Vērtīgo atziņu krātuvē» «Facebook» skolotājiem uzdots jautājums: «Ja tā, kā ir tagad, būtu mūžīgi, – ko tu darītu jau tagad?» Tas šobrīd ir ļoti svarīgs jautājums, jo mēs neviens nevaram atbildēt, cik ilgi būs tā, kā ir tagad. Vai izglītības un zinātnes nozarē strādājošie pēc tik intensīva darba ritma, kāds ir šobrīd, spēs atgūt spēku, veselību, strādāt un dzīvot ar prieku?

Jā, varēs, ja saudzēsīm sevi, atbalstīsim cits citu jau tagad un rītdien! Un tieši Covid-19 laiks jāizmanto savu personīgo un profesionālo prioritāšu izvērtēšanai, lai neizdegtu. Izglītības un zinātnes nozarē strādājošajiem raksturīga pašai izvērtēšana un vēlme glābt pasauli, aizmirstot par sevi un savu veselību. Katram no mums palielinātas darba intensitātes un stresa apstākļos vajag atrast mirkli, kad apstāties, ieklausīties sevī, un vismaz vienu cilvēku, kuram uzticēties un kas var sniegt atbalstu. Cilvēks un cilvēcīgums ir tas, kam nedrīkstam šobrīd paskriet garām un pazaudēt. Mūsu ģimenes, kolēģi, skolēni, studenti, vecāki vēlas mūs redzēt aktīvus, zinošus, priedīgus un veselīgus, tāpēc meklēsim atbalstu sev, atbalstīsim citus un rūpēsimies cits par citu! Šī krīze apliecina, cik svarīga loma ir izglītības un zinātnes nozarē strādājošajiem. Bez mums nevar iztikt, bet arī

nesteidzas mūs atbalstīt. LIZDA meklēja un meklēs dažādus veidus, kā panākt lielāku atbalstu saviem biedriem. Mēs kopā esam panākuši attālinātā darba izdevumu daļēju kompensēšanu, vienreizēju pabalstu daļai pirmsskolas un speciālās izglītības iestādēs strādājošo, finansējumu valsts pētījumu programmām, algu mērķdotācijas saglabāšanu 100% apmērā no nākamā mācību gada. Mēs kopā strādājam pie darba slodzes un samaksas sabalansēšanas sistēmas pilnveides, aktīvi iestājamies par psiholoģiskā atbalsta, informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nodrošināšanas pedagogiem, strādājam pie vēl ātrākas pirmsskolas izglītības iestāžu pedagogu nevienlīdzības novēršanas. Tie ir jautājumi, ko vairs nevar atlikt, un risinājums jārod jau tagad, lai tie nebūtu mūžīgi.

Ja problēmu tāpat kā pumpu nopūderē un noslēpj uz vienu dienu, tas nenozīmē, ka pēc tam tā pāries. Nerisinot veselības problēmas visā organismā sistēmiski, problēmas ies dziļumā un var skart Latvijas valsts dzīvībai un veselībai svarīgos orgānus. Saprotams, ka pilnīgi visu nevar atrisināt tagad un uzreiz, bet vajag definēt, kur izglītības un zinātnes nozarē nepieciešams risinājums tagad un kur steidzami jāmeklē ilgtermiņa risinājumi. Krīzē lēmumi jāpieņem ātri, bet dažkārt diena vai divas sarunas un konsultēšanās var aiztaupīt negatīvo emociju izvirdumus, kas paņem jau tā izsīkstošos izglītības darbinieku fiziskos un emocionālos resursus.

Energiju cilvēkam dod tas, kas ir izdarīts labi. Tāpēc šobrīd ir jo īpaši svarīgi pamanīt, ko es pats un mani kolēģi esam izdarījuši labi, runāt par to, uzmundrināt citam citu un svinēt mazās uzvaras.

KOMPETENCĒS BALSTĪTAIS MĀCĪBU SATURS

Gita Strazdiņa,
*LIZDA eksperte
izglītības
jautājumos*

Integrētas mācīšanas un mācīšanās pieeja tika praktizēta jau iepriekš, un katrā izglītības pakāpē ir sava specifika, kā to īstenot. Ņemot vērā, ka jaunajās mācību priekšmetu programmās ir norādīta starppriekšmetu saikne, liela loma ir pedagogu savstarpējai sadarbībai un plānošanai.

Jauni mācību priekšmeti, jauna pieeja... Tam visam pāri – Covid-19 papildus ieviestās korekcijas ar attālināto mācību procesu visās izglītības pakāpēs.

Situācija, kāda šobrīd ir izveidojusies, apdraud kvalitatīvas izglītības iegūšanu vispārējās izglītības iestādēs, un tas nākotnē var radīt apdraudējumu Latvijas ātrākai un veiksmīgākai attīstībai.

LIZDA ir saņēmusi vairākas vēstules, kurās pedagogi gan vērš uzmanību uz problēmām, kas aktualizējas reformas īstenošanas gaitā, gan šajā procesā atzīst daudz pozitīvu lietu, piemēram, skolotāju savstarpējo sadarbību starppriekšmetu jomās, kas ir īpaši aktuāla kompetencēs balstītā mācību satura ieviešanas gaitā. Šādas skolotāju sadarbības grupas ir izveidotas ne tikai vienas skolas ietvaros, bet arī pilsētas vai novada mērogā, lai rosinātu skolotājus dalīties pieredzē,

Kopš 2020. gada 1. septembra savas «skolas gaitas» ir uzsācis kompetencēs balstītais mācību saturs 1., 4., 7. un 10. klasēs. Kā šajā laikā tam veicies? Būtiskākais aspekts kompetencēs balstītā satura ieviešanā ir jēgpilna, integrēta mācīšanās.

kopīgi meklēt risinājumus situācijām, ar kurām saskaras jaunā mācību satura īstenošanas procesā.

Protams, tā realizēšanas gaitā kā jebkurā jaunā lietā var rasties problēmas, izmaiņas, jo process taču ir jauns, iepriekš nevar par 100% paredzēt, ka viss izdosies tieši tā, kā plānots. Taču šķiet, ka šajā konkrētajā procesā pavisam noteikti ir aizmirsts par nacionālo identitāti. Jaunajā saturā latviešu literatūrā vidusskolā necīgi maz ir iekļauti latviešu literatūras klasikas darbi. Citos izglītības posmos iztrūkst arī Latvijas kā dzimtās zemes vērtību un dabas skaistuma apskats. Aizmirsts par tradicionālajiem gadskārtu svētkiem, Latvijai raksturīgām atvēlēts virspusējs pārskats. Tā varētu turpināt un uzskaitīt daudz nepilnību arī citos mācību priekšmetos.

Pedagogi atzīst, ka, īstenojot ikdienas darbu, nav iespējams to paveikt kvalitatīvi, jo mācību satura reforma uzskatāma par sasteigtu, aprobācijai atvēlētais laiks ir bijis nepietiekams. Tāpat metodiskais un mācību līdzekļu nodrošinājums jaunā mācību satura īstenošanas uzsākšanas posmā nebija pietiekams un arī šobrīd vēl ir nepietiekams. Šāda situācija

skolotājiem ir radījusi pārslodzi, kas veicina profesionālo izdegšanu.

Kompetencēs balstītā mācību satura ieviešanas procesā kā atbalsts pedagogiem tika izveidota mācību materiālu un metodisko līdzekļu krātuve mape.skola2030. Kā tika solīts, tajā vajadzētu būt mācību līdzekļu paraugiem, metodiskām norādēm un citām pedagogu ikdienas darbā nepieciešamām lietām, lai atvieglotu un palīdzētu pedagogiem jaunā mācību satura ieviešanas procesā. Taču vēl joprojām tā ir nepilnīga, un, kā atzīst daudzi pedagogi, gadās, ka materiāli ir nekvalitatīvi.

Pedagoga profesija ir radoša profesija. Jebkurā izglītības pakāpē strādājot, skolotājs rada savu stundu, izmantojot savu pieredzi, pielāgojot konkrētajai klasei pieejamos materiālus, jo, kā zināms, arī paralēlklasēm ne vienmēr der vieni un tie paši uzdevumi vai teksti. Bet kā ir jaunajiem pedagogiem? Viņiem vēl nav ne pieredzes, ne laika

gaitā uzkrāto materiālu. Bieži vien viņiem ir tikai idejas, kas, saskaroties ar realitāti klasē, ne vienmēr sasniedz vēlamo rezultātu.

LIZDA, uzklusot pedagogus, kas īsteno jauno mācību saturu skolās, un ņemot vērā viņu paustās bažas un ieteikumus, ir secinājusi: būtu nepieciešams pārskatīt mācību priekšmetu standartus un programmas, šajā situācijā (ārkārtējā situācija valstī, attālinātās mācības) atlikt skolēnu zināšanu kvalitātes rādītāju piemērošanu kā rādītāju pedagogu darba samaksai un noteikt jaunā satura ieviešanai pārejas laiku vismaz trīs gadus. Par šiem jautājumiem un vēl centralizētajiem eksāmeniem, to saturu un eksāmenu iespējamo aizstāšanu ar monitoringa darbiem Covid-19 izplatības laikā tika diskutēts Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdē, kurā arī LIZDA aktīvi pauda savu biedru viedokli.

Jādomā, ka šis process ir pārāk sasteigts. Kam tāda steiga vajadzīga?

Jaunā mācību satura programmas nav pietiekami aprobētas. Ir daudz jautājumu, neskaidrību...

Kā rīkoties šajā situācijā? Ko darīt, lai process sekmīgi virzītos uz priekšu? Kā palīdzēt skolotājam, kā motivēt, lai nenolaistos rokas?

LIZDA aicina drosmīgi izteikt priekšlikumus un diskutēt par aktuālajiem jautājumiem savās pirmorganizācijās un arodorganizācijās, dalīties pieredzē, kā šajā nevienkāršajā situācijā nepazaudēt jaunajā mācību saturā ietvertās pozitīvās lietas, piemēram, kritisko domāšanu, pašvadītas mācīšanās procesu, tajā pašā laikā neaizmirstot labās lietas, kas mācīšanās un mācīšanās procesā bijušas pirms reformas ieviešanas.

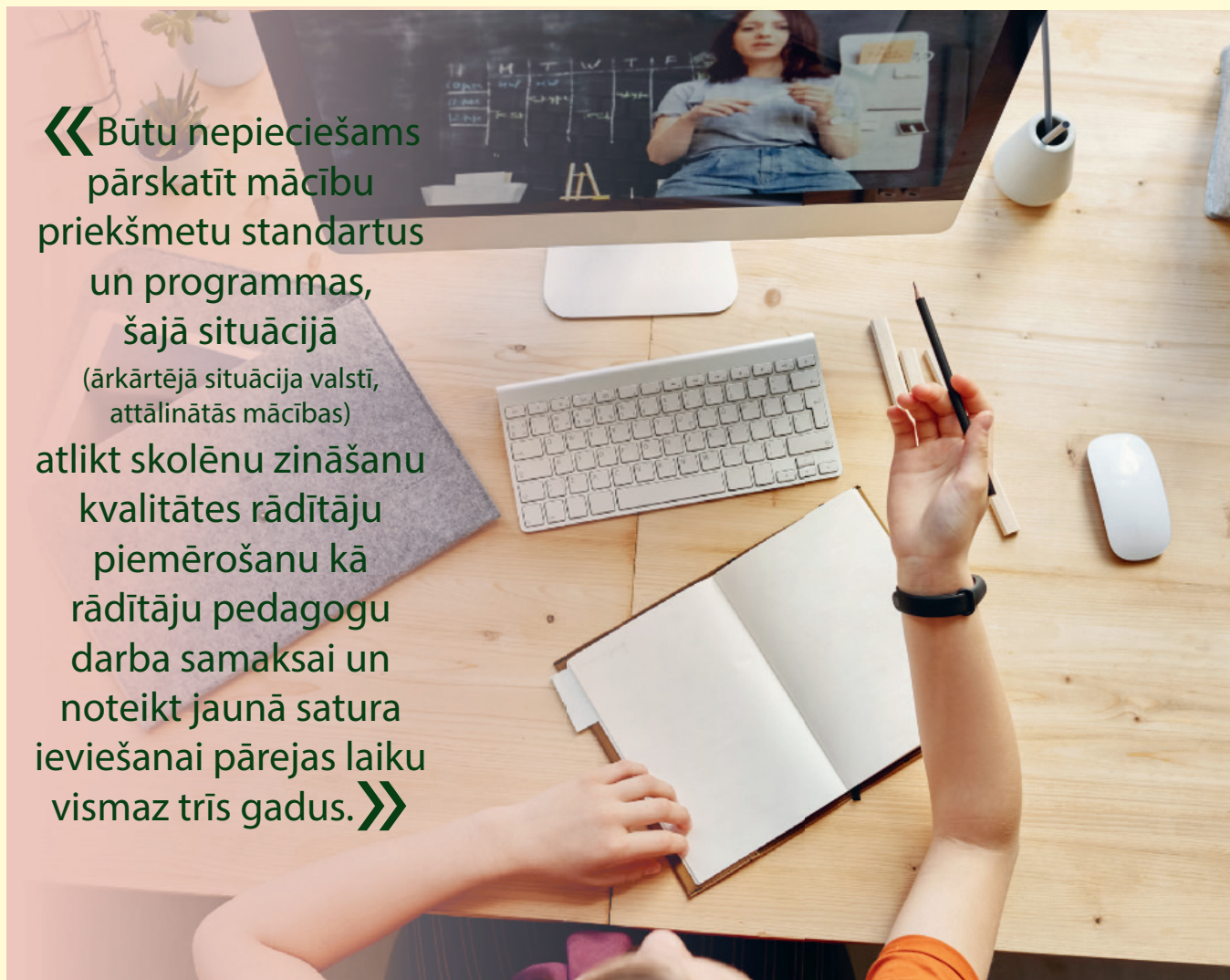
Neviens nav paudis viedokli, ka šo procesu vajadzētu atlikt vai ka tas nav īstenojams vispār. Tas ir process, kura rezultāts ir mūsu nākotne, ko šodien ieliekam mūsu bērnos, mūsu skolēnos. To nedrīkst sasteigt!

« Būtu nepieciešams pārskatīt mācību priekšmetu standartus

un programmas, šajā situācijā

(ārkārtējā situācija valstī, attālinātās mācības)

atlikt skolēnu zināšanu kvalitātes rādītāju piemērošanu kā rādītāju pedagogu darba samaksai un noteikt jaunā satura ieviešanai pārejas laiku vismaz trīs gadus. »

EIROPAS VALSTU IZGLĪTĪBAS NOZARES DARBINIEKU ARODBIEDRĪBAS IEVĒLĒ JAUNUS LĪDERUS UN VIENOJAS PAR DARBĪBAS PLĀNU IZAICINĀJUMU PĀRVARĒŠANAI

Pagājušā gada nogalē, 2. un 3. decembrī, notika Eiropas skolotāju arodbiedrībai nozīmīgs pasākums – Eiropas Izglītības arodbiedrību komitejas (ETUCE) reģionālā konference. Tajā LIZDA pārstāvēja priekšsēdētājas vietniece Irina Avdejeva, kura kā konferences delegāte aktualizēja izaicinājumus, ar kuriem savā ikdienas darbā sastopas Latvijas izglītības nozarē strādājošie. ETUCE konference tiek sasaukta reizi četros gados, lai izskatītu un pieņemtu lēmumu par ETUCE politiku, darbības principiem un programmu, apstiprinātu darbības pārskatu, finanšu pārskatu un piedāvāto budžetu, noteiktu biedru naudas, ieceltu komitejas locekļus, revidentus un ievēlētu ETUCE priekšsēdētāju, priekšsēdētāja vietniekus un citus locekļus.

Irina Avdejeva,
LIZDA
priekšsēdētājas
vietniece

SKOLOTĀJU TRŪKUMS UN COVID-19 RADĪTIE IZAICINĀJUMI

Dalīborganizāciju delegāti no visas Eiropas pulcējās tiešsaistē, apsprieda un pieņēma svarīgus lēmumus, lai pārstāvētu vairāk nekā 11 miljonu skolotāju un cita izglītības personāla realitāti un problēmas. Dažkārt pat bija pārsteidzoši, cik ļoti līdzīgas problēmas un izaicinājumi šobrīd tiek risināti Eiropas valstīs, piemēram, Eiropas Komisijas pārstāvis savā runā minēja, ka lielākajā daļā Eiropas valstu izjūt skolotāju trūkumu, dažās valstīs šobrīd trūkst pat līdz trešajai daļai no visiem skolotājiem. Skolotāja profesijas zemā prestiža jautājumi šobrīd nav

aktuāli praktiski tikai Somijā.

Viena no visvairāk pieminētajām tēmām konferencē – izaicinājumi, kas jāpārvar savā ikdienā skolotājiem saistībā ar globālo pandēmiju. Konferences sākumā visi delegāti vienojās klusuma brīdī, lai pieminētu skolotājus, kas miruši no Covid-19. ETUCE prezidente Kristīne Blove (NEU, Lielbritānija) uzrunā minēja, ka skolotāji parādīja savu varonību un spēju būt pirmajās rindās cīņā ar vīrusu. Vienlaicīgi šī epidēmija izgaismoja daudz problēmu, kas ir samilzušas Eiropas valstu izglītības sistēmās. Viņa paziņoja, ka vēl ir daudz darāmā, lai izveidotu citu pasauli, un izglītības nozares arodbiedrībām ir jāuzņemas galvenā loma. Viņa uzsvēra, ka pandēmija tik daudzās vietās ir norādījusi uz nevienlīdzību un to vēl vairāk pastiprinājusi. Nabadzība, ģimenes resursu trūkums arī iepriekš radīja grūtības izglītības procesā, taču pandēmija ir palielinājusi plaisu starp cilvēkiem atkarībā no viņu materiālās situācijas un iespējām. K.Blove aicināja: «Tāpēc, kolēģi, mums ir jātiecas pēc

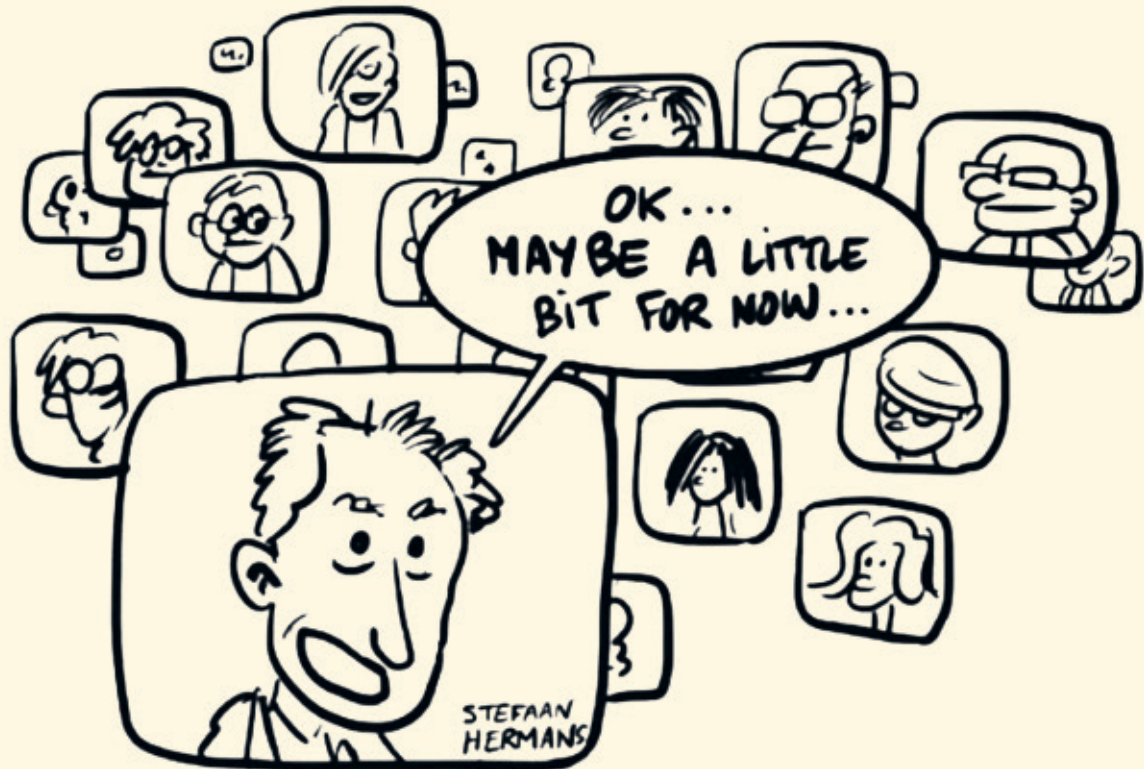
vienlīdzības un sociālā taisnīguma, un tāpēc mēs, izglītības nozarē strādājošie, esam arodbiedrība!»

Stefans Hermans, Eiropas Komisijas Izglītības, jaunatnes, sporta un kultūras ģenerāldirektorāta politikas stratēģijas un novērtēšanas direktors, runāja par konstruktīvu un profesionālu sadarbību ar ETUCE un demonstrēja Eiropas izglītības telpas un Eiropas Savienības digitālās izglītības plānu. Viņš uzsvēra, ka neviena no šīm iniciatīvām neizdosies bez skolotāju, skolu un augstskolu pasniedzēju profesionalitātes un iesaistes, kā arī to, ka tehnoloģijas nekad neaizvieto skolotāju. Viņš izteica cerību redzēt pozitīvas pārmaiņas izglītības jomā, un, lai to panāktu, mums ir nepieciešams visu ieinteresēto pušu ieguldījums. Noslēgumā S.Hermans apstiprināja, ka Eiropas Komisija vēlas turpināt sadarbību ar ETUCE.

Odila Kolderjē (SNES-FSU, Francija), ETUCE priekšsēdētājas vietniece, vērsa uzmanību uz to, ka Covid-19 pandēmijas kontekstā par prioritātēm jāizvirza

TECHNOLOGY WILL NEVER REPLACE US!

#ETUCE 2020

šādas tēmas: izglītības digitalizācija, izglītības vājināšanās, sociālā dialoga mehānismi daudzās valstīs un valsts ieguldījumu trūkums izglītībā. Viņa noslēdza savu runu, atgādinot, ka Eiropas reģions ir viens no aktīvākajiem reģioniem arodbiedrību darbības un dažādu arodbiedrību solidaritātes ziņā.

Savukārt ETUCE viceprezidents Andrēass Kellers (GEW, Vācija) runāja par Covid-19 ietekmi uz skolotāju darba apstākļiem un valdību atbalsta trūkumu viņu darbam. Viņš apstiprināja, ka krīzes pārvarēšanai ir nepieciešami būtiski ieguldījumi un atbalsts izglītības nozarei.

DELEGĀTI PIENĒMA JAUNU REZOLŪCIJU

Eiropas izglītības arodbiedrību delegāti pieņēma rezolūciju «Kampaņas, lai uzlabotu skolotāju profesiju, solidaritāti, demokrātiju, vienlīdzību un ilgtspējības nodrošināšanu», par kuru debatēja vairāk nekā 260 izgli-

tības arodbiedrību delegātu no 127 nacionālajām izglītības arodbiedrībām visos izglītības līmeņos, pārstāvēt 51 Eiropas valsti. Rezolūcijā pausts aicinājums palielināt valsts ieguldījumus izglītībā, stiprināt efektīvu sociālo dialogu, kā arī skolotāju un izglītības darbinieku profesionālās tiesības un taisnīgus darba apstākļus. Tāpat dalībnieki nobalsoja par jaunu darbības programmu 2021.–2024. gadam, lai risinātu problēmas, ar kurām skolotāji un citi izglītības darbinieki saskaras šajos grūtajos globālās krīzes apstākļos. ETUCE konferencē veikti arī grozījumi ETUCE statūtos.

Izglītības arodbiedrību vadītāji no visas Eiropas nākamajiem četriem gadiem ievēlēja jaunu vadības komandu, kas vadīs ETUCE darbu.

Jauno ETUCE biroju veido: Lerijs Flanagans (EIS, Skotija), ETUCE priekšsēdētājs, O.Kolderjē (SNES-FSU, Francija), ETUCE priekšsēdētāja vietniece, A.Kellers (GEW, Vācija), ETUCE viceprezidents, Dorte Lange (DLF,

Dānija), ETUCE viceprezidents, Trūdija Kerperīna (AOB, Nīderlande), ETUCE priekšsēdētāja vietniece, Gaļina Merkulova (ESEUR, Krievijas Federācija), ETUCE priekšsēdētāja vietniece, Branimirs Štrukelšs (ESTUS, Slovēnija), ETUCE priekšsēdētāja vietnieks, komiteja ETUCE revidenta amatā ievēlēja Džoanu Doneganu (IFUT, Īrija). Jaunie līderi stājās amatā tūlīt pēc konferences.

Par ETUCE jauno prezidentu ievēlēs Skotijas izglītības darbinieku arodbiedrības līderis L.Flanagans. Uzmanot konferences dalībniekus, viņš runāja par skolotāju lielo atdevi un ieguldījumu pašreizējā Covid-19 kontekstā un pateicās konferences delegātiem par viņa ievēlēšanu. Viņš uzsvēra: «Skolas ir daudz kas vairāk par vienkāršu mācīšanās – tās ir kopienas, kurām ir izšķiroša nozīme mūsu bērnu socializācijā, labklājībā un garīgajā noturībā. Tas, cik ļoti mums rūp izglītība un taisnīgums, būs lakmusa papīrs, vai mēs kā sabiedrība esam gatavi finansēt nepieciešamo atbalstu izglītības nozarei.»

LZA PREZIDENTS: JĀPALIELINA BĀZES FINANSĒJUMS ZINĀTNEI, JĀĻAUJ ZINĀTNIEKIEM PELNĪT UN JĀPARŪPĒJAS PAR ZINĀTNISKĀ PERSONĀLA SOCIĀLO AIZSARDZĪBU

Guntis Meisters,
LIZDA sabiedrisko
attiecību speciālists

Zinātnieks un profesors LIZDA biedrs Ivars Kalviņš pagājušā gada nogalē ievēlēts par Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidentu. Intervijā izdevumam «LIZDA Vēstnesis» (intervija ierakstīta 2020. gada 22. decembrī) I. Kalviņš atklāj, kādas būs viņa prioritātes, strādājot atbildīgajā amatā, un kādu viņš redz arodbiedrības lomu šo prioritāšu īstenošanā.

Jūs esat LIZDA biedrs. Kā izjūtat piederību arodbiedrībai?

Arodbiedrību loma, sevišķi Latvijā, nav augsta. Parasti demokrātiskās valstīs arodbiedrības spēlē daudz nozīmīgāku lomu sarunās gan ar darba devēju, gan likumdevēju, gan valsts pārvaldes institūcijām. Mēs redzam LIZDA aktivitātes, un es tās augstu vērtēju, bet tās ir vērstas galvenokārt uz pedagogu aizsardzību. Es to saprotu, tas ir lielāks kontingents. Pedagogu ir daudz vairāk, un viņu problemātika tieši skar gan sabiedrības intereses, gan nākotnes izaugsmes izredzes. Zinātne varbūt paliek drusku nomaļus, un tas nav īsti pareizi, jo arī zinātniekiem ir ļoti būtiskas iebildes pret to, kāda ir bijusi zinātnes politika ilgtermiņā. It sevišķi pret to, ka tas, ko likumdevējs ir nolēmis, nav īstenojies reālās valdības darbībā. Tas pirmkārt attiecas uz to, ka finansējums zinātnei visu krīžu laikos vienmēr ir ticis samazināts un arī ļoti kūtri, lai neteiktu nemaz, atjaunots daudzus gadus.

Ko LIZDA vēl vairāk varētu darīt savu biedru zinātnieku interešu aizstāvēšanai?

Arodbiedrība vienmēr ir bijis sociālais partneris, ar kuru valdībai būtu jāsaskaņo savi lēmumi. Vai valdība ieklausās – tas jau ir cits jautājums. Zinātnieku intereses ir saistītas ar augstākās izglītības interesēm, un šos konfliktus starp augstākās izglītības sistēmu un Izglītības un zinātnes ministriju mēs jau redzam ilgstošā periodā. Tas pats ir arī attiecībā uz zinātni. Mūsu uzskati par to, kā būtu organizējama zinātniskā darbība, karjeras izaugsme zinātnē un tā tālāk, būtiski atšķiras no tā, kas notiek realitātē. Vajadzētu, lai līdzīgi kā uzņēmumos vai iestādēs būtu darba līgums starp kolektīvu un darba devēju,

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Ivars Kalviņš
Foto: no www.lza.lv

tāpat arī nozarē. Es uzskatu, ka arodbiedrībai būtu jāpārstāv mūs šāda kolektīvā līguma ietvaros, ja tā var izteikties, starp nozari un valdību, likumdevēju. Zinātniekiem pastāvīgas algas nemaz nav, bet tas nevienu neuztrauc. Mēs īstenībā esam sociāli ļoti nenodrošinātā pozīcijā, jo bāzes finansējums, kuram būtu jānodrošina tas, ka zinātnieks var saņemt pastāvīgu algu, ir tik niecīgs, ka ar to labi ja ceturto daļu no zinātniskā personāla varētu nodrošināt ar atalgojumu, bet pārējais viss balstīts projektos.

LIZDA priekšsēdētāja Inga Vanaga vienmēr uzsvērusi: lai vēl veiksmīgāk pārstāvētu nozares intereses, ir nepieciešama lielāka iesaiste, lielāks biedru skaits. Kā arodbiedrībai vēl

Vairāk piesaistīt savās rindās zinātnisko personālu?

Pēdējā laikā jūtams, ka LIZDA ir pavērsusies ar seju zinātnes virzienā. Tas, protams, uzreiz ieinteresē arī zinātniekus. Es domāju, ka ir vienkārši jāuzrunā zinātnieki: mēs gribam jūs redzēt mūsu arodbiedrības rindās, mēs cīnīsimies arī par jūsu interesēm. Tāds vēstījums jau tagad no Vanagas kundzes izskan, un es ceru, ka tiks arī sadzirdēts. Es neredzu iemeslu, kāpēc lai zinātnieki to nesadzirdētu, jo vienotībā tiešām mēs esam spēks.

Kas zinātnes jomā prioritāri būtu jārisina?

Pirmkārt, finansējums, otrkārt, iespēja zinātnēi nopelnīt. Mēs tiekam ierobežoti «no augšas». Respektīvi, mēs nedrīkstam nopelnīt sadarbībā ar industriju vairāk par 40 procentiem no sava apgrozījuma. Ja šī bāzīte (bāzes finansējums – aut.) ir maziņa, tad mēs arī pelnīt nedrīkstam. Tā ir nepareiza situācija!

Kā šo problēmu risināt?

Ļaujiet mums pelnīt, neuzlieciet mums par pienākumu to darīt! Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam noteikts: valsts vēlas, lai vairāk nekā 50 procenti zinātnieku strādā industrijai, tautsaimniecības vajadzībām. Bet kā to var izdarīt ar apgrozījumu, mazāku par 40 procentiem? Tad ir viens vai otrs. Vai nu jā, vai nu nē. Nedrīkst sodīt zinātnieku par to, ka viņš dod industrijai. Tas jau piešķir to papildu vērtību – ka tiek radīts produkts, tehnoloģijas, kas ir noderīgas ražotājam.

Un vēl. Zinātnieku nedrīkst vērtēt pamatā pēc tā, ka tiek radītas skaistas publikācijas. Tā diemžēl

tagad ir. Ja, teiksim, 2018. gadā bija 2057 skaistas publikācijas un 12 patentu pieteikumi, kuros līdzautori ir Latvijas zinātnieki, tad šī proporcija, manuprāt, nav nekam derīga. Saprotu, ka zinātniekiem un zinātnei ir jārada zināšanas, bet tas, ko no mums sagaida sabiedrība, ir – ko zinātne dod ražošanai. Ja mēs nedodam iespēju zinātniekam nodarboties ar inovāciju, zināšanu pārnesi produktā, respektīvi, zināšanu pārvēršanu naudā, tad sabiedrībai jau nekā nav. Izņemot prieku, ka kāds atkal ir veicis skaistu pētījumu, par ko visa pasaule priecājas. Bet augļus gūst tie, kuri izmanto zināšanas. Mēs savas zināšanas izmantojam maz, bet visas pasaules zināšanas – vēl mazāk.

Steidzami jārisina bāzes finansējuma apjoms un iespējas zinātnei nopelnīt?

Jā, lai zinātnes finansēšanas izvērtēšana nebūtu bāzēta uz tādiem principiem, ka zinātnieks nav ieinteresēts nodarboties ar zinātni, inovācijām. Un, protams, vēl arī zinātnieka sociālais nodrošinājums.

Vispirms ir jārisina bāzes finansējuma palielināšana un pēc tam formula, kā mēs rēķinām šo bāzes finansējumu. Viss ir ļoti vienkārši aprēķināms: cik valsts budžets ir iedevis konkrētai zinātniskajai institūcijai un ko par šo summu zinātniskā institūcija ir varējusi izdarīt. Ja tā ir piesaistījusi Eiropas projektu naudu, tas nav valsts nopelns, tas ir zinātniskās institūcijas nopelns. Ja zinātniskā institūcija ir piesaistījusi industrijas naudu, tad tie nav valsts budžeta līdzekļi. Mums visa snieguma izvērtēšana būtu jākoncentrē uz to, cik no valsts budžeta ir iedots, ja, izmantojot šos līdzekļus, ir attīstīta zinātne, kas ir bijusi interesanta starptautiski, kas ir spējusi piesaistīt industrijas pasūtījumus. Tad būtu vērtējams, cik

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Ivars Kalviņš (pa labi) piedalās 2019. gada nozīmīgāko zinātnes sasniegumu konkursa laureātu godināšanas ceremonijā.

Foto: Jānis Brencis, www.lza.lv

daudz naudas izdevies atnest klāt. Jo tas viss ir vērtējams naudas izteiksmē – projekta vērtība, pasūtījuma līgumdarba izpildes vērtība, patenti, licences. Viss, ko esam radījuši.

Kā būtu jāuzlabo zinātnes bāzes finansējuma aprēķina formula?

Ne tikai formula ir jāuzlabo, bet arī bāzes finansējuma apjoms ir absolūti nepietiekams. Pirmkārt, tas noved pie tā, ka zinātnieks nav sociāli aizsargāts. Viņam nav pastāvīgas darba algas. Otrkārt, tas noved pie zinātnes fragmentācijas, pie ļoti spēcīgas fragmentācijas. Ja mēs skatāmies uz Latvijas Zinātnes padomes pārvaldītajiem projektiem, tad tie ir apjomā nelieli. Tas nozīmē, ka vienā projektā par normālu algu var nodarbināt divus trīs līdzstrādniekus, ne vairāk. Tas nozīmē saskaldīt visu zinātnisko sabiedrību mazos projektiņos pa diviem trim cilvēkiem. Tas būtu pieļaujams, ja sistēma darbotos kā daudzās rietumvalstīs. Rietumvalstīs ir tā: ja esi zinātnieks, tad saņem savu ļoti pieklājīga līmeņa pamatalgu, kas noteikti ir virs vidējās tautsaimniecībā, un tad, ja gribi, piesakies projektam un attīsti tēmu. Bet pie mums ir tā: ja ir projekts, tad ir darba alga, ja projekta nav, nav darba algas. Ko tas nozīmē? Tas nozīmē, ka jāiet prom no darba.

Mēs jau rēķinām šo zinātnes bāzes finansējumu, rēķinoties ar konkrēto darbinieku skaitu divus gadus iepriekš. Ja valstī, pēc Centrālās statistikas pārvaldes datiem, ir virs 12 tūkstošiem zinātnieku, tad parēķiniet, cik iznāk uz pilnu slodzi zinātniskajās institūcijās strādājošo. Tā nebūs pat puse no tā. Tātad puse īstenībā ir bez pastāvīga darba. Un sekas tam ir, ka 15 procenti zinātnieku jau šobrīd strādā ārzemēs.

Pievērsīsimies Covid-19 krīzes izraisītajām sekām. Vai ir rastas iespējas pilnvērtīgai zinātnieku darbībai, ja nākas strādāt attālināti?

Ja runa ir par teorētiskajām zinātnēm, kur var sēdēt pie datora un rēķināt kādus uzdevumus vai vākt literatūru, rakstīt monogrāfijas, rakstus un tamlīdzīgi, tas ir iespējams attālināti, un mums ar to lielu problēmu nav. Zinātnieki vienmēr ir darbojušies ar digitālajām tehnoloģijām, un mēs protam ar tām strādāt. Bet nelaime jau ir tā, ka liela daļa ir eksperimentālās zinātnes, bet eksperimentālās zinātnēs attālināti strādāt nav iespējams. Ir jāiet uz laboratoriju un jādara tie darbi ar aparātiem, kolbām, mēģenēm...

Tātad Covid-19 krīzes laikā zinātnē būs jomas, kas paliks zaudētājos?

Noteikti. Visas eksperimentālās zinātnes paliks zaudētājos, it sevišķi, ja šī slimība iekļūst kādas institūcijas laboratorijās.

Kopš 2020. gada 1. decembra esat Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents. Kādas prioritātes esat izvirzījis?

Es gribētu, lai Latvijas Zinātņu akadēmijai ļauj un palīdz veidot Latvijā kaut ko līdzīgu Silīcija ielejai. Respektīvi, šādu inovāciju un tehnoloģiju pārneses platformu, kurā tiek izveidotas atbalsta struktūras, pirmkārt infrastruktūra, bet ne tikai, kas nodrošina inovācijas. Jo inovāciju specifiskās infrastruktūras valstī nepastāv. Kaut kādas nelielas saliņas ir – mums ir pētnieciskā aparatūra, kurā var izstrādāt idejas, drusciņ saprast, vai šīs idejas ir derīgas. Un tad mums ir privātais uzņēmējs, kas savā galā mēģina kaut ko saprast no tā, ko tie zinātnieki ir izdarījuši. Bet posma, kurā rada darbojošos modeļus, robotu vai ko citu, lai uzņēmējam parādītu, kā tas darbojas, šī vidusposma mums valstī nemaz nav. Arī zinātnieki nav ieinteresēti nodarboties ar inovāciju. Ja tas tiek zemu vērtēts, tad labāk nenodarboties vispār. Mēs Latvijā gribam izveidot inovācijas ekosistēmu pilnā apjomā. Zinātne mums kaut kur ir, uzņēmēji mums kaut kur ir, bet šai inovācijai nepieciešamās infrastruktūras pa vidu nav. Ja par šo *covid naudu* neizveidosim vidusposmu, kā trūkst, lai mēs idejas pārvērstu produktos, tad mēs šo naudu nekad neatmaksāsim atpakaļ. Ilgtermiņā valsts nevar radīt jaunus produktus un tehnoloģijas, ja inovācijas posms un infrastruktūra izpaliek. Zinātņu akadēmija varētu būt tā vieta. Mums ir milzīga māja, kurā var izvietot daudzus nepieciešamos elementus. Šeit vajadzētu būt tai vietai, kur uzņēmējs var atnākt ar savu problēmu, saņemt ekspertīzi tam, ko viņš vēlas, palīdzību projekta izstrādē. Tāpat vajadzētu būt izpildītam Saeimas lēmumam par inovāciju atbalsta fonda veidošanu. Es un mana komanda grib pārliecināt valdību, ka jāizmanto šī lieliskā izdevība un jārada trūkstošais posms. Mēs, zinātnieki, esam gatavi iesaistīties.

Ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru, Latvijas Darba devēju konfederāciju, Latvijas Brīvo arodbiedrību savienību esam vienojušies, ka veidojam lielo piecnieku sarunai ar valdību par Covid-19 krīzes pārvarēšanu un pārējām lietām. Kopā lielāks spēks.

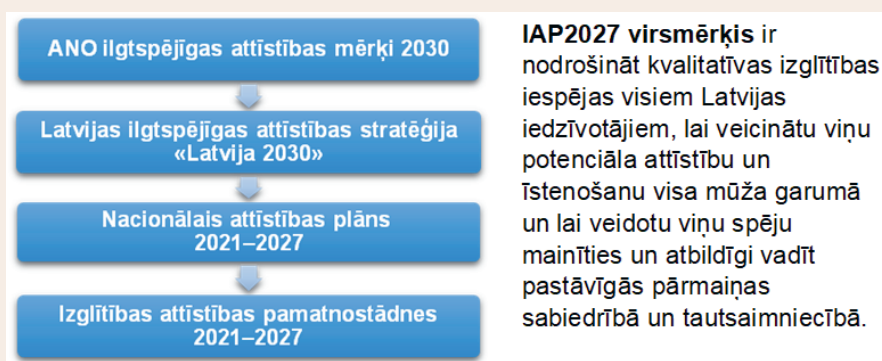
LIZDA IESAISTĀS IZGLĪTĪBAS ATTĪSTĪBAS PAMATNOSTĀDŅU 2021–2027 «NĀKOTNES PRASMES NĀKOTNES SABIEDRĪBAI» SABIEDRISKAJĀ APSPRIEŠANĀ

Anda Grīnfelde,
LIZDA eksperte
sociāleko-
nomiskajos
jautājumos

Izglītības attīstības pamatnostādnes (IAP2027) ir vidēja termiņa politikas plānošanas dokuments, kas nosaka vienotu valsts politiku un attīstības stratēģiju izglītībā laikposmā no 2021. līdz 2027. gadam. IAP2027 ietver izglītības politikas virsmērķi un mērķus, galvenos rīcības virzienus un uzdevumus izvirzīto mērķu sasniegšanai, politikas rezultātus un rezultatīvos rādītājus. Pamatnostādnes aptver visus izglītības veidus un pakāpes.

LIZDA uzdevums ir sekot līdz IAP2027 īstenošanas gaitai un aktualizēt iespējamos riskus, kas varētu traucēt sasniegt rezultatīvos rādītājus.

Būtiskākie risināmie jautājumi virsmērķa sasniegšanai laikposmā līdz 2027. gadam ir:

- 1) nepietiekama pedagoga profesijas konkurētspēja;
- 2) vāja pedagogu un akadēmiskā personāla *ataudze*;
- 3) mūsdienu vajadzībām nepietiekami atbilstošs izglītības piedāvājums;
- 4) nepietiekami iekļaujoša, nepietiekami sociāli un emocionāli droša vide izglītības iestādēs;
- 5) nevienlīdzīgas izglītības iespējas starp pilsētu un lauku izglītības iestādēm;
- 6) zema motivācija un visu pušu

iesaistīšanās pieaugušo izglītībā;

- 7) darba tirgū pieprasītu prasmju trūkums;
- 8) nepietiekamas sabiedrības digitālās prasmes;
- 9) nepilnīga datu pārvaldība un izglītības kvalitātes vadība izglītības iestāžu un nacionālā līmenī;
- 10) kvalitatīvas izglītības nodro-

šināšanai neatbilstošs izglītības iestāžu tīkls vispārējā un augstākajā izglītībā.

Horizontālās pārmaiņas, kas aptver visas vai vairākas jomas, ir: izglītības kvalitātes vadības un uzraudzības nodrošināšana, digitalizācija, stratēģiska un efektīva izglītības iestāžu vadība.

LIZDA vērs uzmanību, ka ir sadzirdēta un IAP2027 kā pirmais būtiskākais izaicinājums ir definēta nepietiekama pedagoga profesijas konkurētspēja. IAP2027 esošās situācijas raksturojumā aktualizēts zemais pedagoga profesijas prestižs (skatīt attēlu).

LIZDA rosina pedagogu konkurētspēju stiprināt, paaugstinot pedagogu darba dzīves kvalitāti tādos būtiskos aspektos kā finansiālā un psihoemocionālā labklājība.

1. Augsti kvalificēti, kompetenti un uz izcilību orientēti pedagogi un akadēmiskais personāls

2. Mūsdienīgs, kvalitatīvs un uz darba tirgū augsti novērtētu prasmju attīstīšanu orientēts izglītības piedāvājums

IAP2027 izglītības attīstības mērķi

3. Atbalsts ikviena izaugsmei (bērnu, jauniešu, pieaugušo)

4. Ilgtspējīga un efektīva izglītības sistēmas un resursu pārvaldība

IAP2027 aktualizēts pedagoģu vakanču skaita palielināšanās risks: **Latvijā 38% skolotāju norāda, ka vēlētos pamest profesiju tuvāko piecu gadu laikā (OECD valstīs – vidēji 25%)**. LIZDA kategoriski iebilst pret pedagoģu darba slodzes palielināšanu, lai risinātu pedagoģu trūkumu. LIZDA skatījumā politikas veidotājiem primāri jārisina pedagoģu motivācija darbam izglītības iestādēs un jauno pedagoģu atbalsta sistēma.

LIZDA starp IAP2027 nozīmīgākajām pārmaiņām akcentē tās, kuras ir aktualizējusi izvirzītajos priekšlikumos izglītības politikas veidotājiem pēdējos gados:

- pedagoģu profesionālās pilnveides, metodiskā un konsultatīvā atbalsta nodrošināšana, veidojot koordinētu un stratēģis-

ki pārraudzītu dažādu iesaistīto pušu sadarbību, kā arī nodrošinot profesionālās pilnveides kvalitātes novērtēšanu un pilnveidi;

- mācību līdzekļu pilnveide, digitālo risinājumu attīstība, mācīšanās atbalsta pasākumu īstenošana un labās prakses piemēru izpēte un izplatīšana;

- jaunās pedagoģu sagatavošanas sistēmas nostiprināšana, t.sk. indukcijas gada ieviešana;

- pedagoģu atlīdzības modeļa sakārtošana un darba samaksas principu pārskatīšana;

- atbalsta personāla un pasākumu pieejamības nodrošināšana ikvienā izglītības iestādē, stiprinot iekļaujošas izglītības pieeju;

- jauna akadēmiskās karjeras modeļa izveide augstākajā izglītībā, t.sk. finansēšanas principu, kas

paredz pētnieciskās un akadēmiskās darbības sabalansētību, ieviešana.

IAP2027 definētie politikas rezultāti un rezultatīvie rādītāji izriet no Nacionālajā attīstības plānā 2021.–2027. gadam noteiktajiem rādītājiem un izvērtējot Izglītības attīstības pamatnostādnes 2014–2020 sasniegtos rezultātus (IAP2020). IAP2020 bija plānots panākt, ka pedagoģu darba samaksa ir vienlīdzīga ar vidējo strādājošo darba samaksu valstī. Viens no nozīmīgiem rezultatīvajiem rādītājiem IAP2027 ir pedagoģu un augstākās izglītības institūciju akadēmiskā personāla mēneša vidējās bruto samaksa, kas ir noteikta kā attiecība pret visu darbinieku ar augstāko izglītību mēneša vidējo bruto samaksu, kurai 2027. gadā jāsasniedz 100/100. LIZDA neatbalstīja šādu priekšlikumu, pieprasot noteikt attiecību vismaz 150/100. LIZDA rosināja papildināt IAP2027 ar rezultatīvo rādītāju par to, ka pedagoģa profesija ir starp pirmajām trim prestižākajām profesijām Latvijā. LIZDA kopumā iesniedza aptuveni 20 iebildumus un precizējumus, no kuriem lielākā daļa tika ņemti vērā pilnībā vai daļēji. LIZDA rosināja, bet Izglītības un zinātnes ministrija (IZM) neatbalstīja nepieciešamību noteikt maksimālo skolēnu skaitu klasē un pedagoģu palīgu nodrošināšanu individualizētākai izglītojamo pieejai. Netika atbalstīts arī LIZDA iebildums par to, ka nav atbalstāma koledžu izslēgšana no augstākās izglītības telpas.

IAP2027 saskaņošanas process ar sociālajiem partneriem ir noslēdzies, un pēc Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas atbalsta saņemšanas IZM virza IAP2027 apstiprināšanai Ministru kabinetā. IZM 2021. gada martā ir jāiesniedz Ministru kabinetā rīcības plāni pamatnostādņu ieviešanai. IZM 2025. gadā ir jā sagatavo IAP2027 īstenošanas starpposma novērtējums.

LIZDA IESTĀJAS PAR TO, LAI PADOMJU IEVIEŠANA AUGSTSKOLU PĀRVALDĒ BŪTU PAŠU AUGSTSKOLU ZIŅĀ

Jau vairākus mēnešus Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisija detalizēti izskata grozījumus Augstskolu likumā, kur viens no pavērsieniem ir padomes ar ārējo pušu pārstāvniecību ieviešana valsts augstskolu pārvaldībā. Augstskolu pārvaldības modeļa maiņa ir viena no Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) 2019. gada nogalē uzsāktajām augstākās izglītības reformām. Padomes izveide augstskolās plānota pakāpeniski – vispirms universitātēs (2020.–2022. gadā) un pēc tam augstskolās (2022.–2023. gadā).

Dita Štefenhagena,
*LIZDA eksperte
augstākās izglītības
un zinātnes
jautājumos*

PAŠREIZĒJAIS AUGSTSKOLU IEKŠĒJĀS PĀRVALDĪBAS MODELIS

Pašreizējais augstskolu iekšējās pārvaldības modelis, kas ietver augstskolas lēmējvaru un izpildvaru, ir vēsturisks, un šis modelis augstskolās pastāv kopš Latvijas neatkarības atjaunošanas 1991. gadā, tas nostiprināts Augstskolu likumā 1995. gadā. Augstskolas lēmējvaras institūcijas ir satversmes sapulce un senāts. Tāpat augstskolu lēmējvarai pieskaitāma akadēmiskā šķirējtiesa, padomnieku konvents un studējošo pašpārvalde. Izpildvaras funkcijas augstskolā realizē rektors, rektora

vietnieki, prorektori un dekāni, un administratīvais personāls, kas apvienots vairākās nodaļās un departamentos. Augstskolas senāts kā augstākā lēmēj institūcija pieņem lēmumus par augstskolas akadēmisko un zinātnisko, kā arī citu veidu politiku un stratēģiju. Latvijā augstskolu lēmēj institūcijas veido koleģiālās pārstāvniecības, kas nozīmē to, ka lēmēj institūcijas locekļi ir pašu augstskolu pārstāvji – akadēmiskais un vispārējais personāls, studējošie. Koleģiālās pārstāvniecības modelis ir augstskolas tradicionālais, vēsturiskais pārvaldes modelis, un šī modeļa priekšrocība ir pārstāvju izpratne par augstskolu un tās akadēmisko un zinātnisko vidi.

Eiropas Savienības (ES) valstīs un arī augstskolās Latvijā darbojas padomnieku pārstāvniecības – padomnieku konvents, kuru pārstāv ieinteresētās ārējās puses – absolventi, darba devēji, ražotāji, valsts un pašvaldību pārstāvji. Latvijā augstskolu padomnieku konventa uzdevums ir saskaņot un uzturēt

augstskolas darbību saistībā ar sabiedrības interesēm. Padomnieku konventam nav lēmējvaras, tam ir tikai padomdevēja statuss, tomēr tas neierobežo padomnieku aktīvu dalību un ieinteresētību vairāku Latvijas augstskolu stratēģiskajā vadīšanā.

JĀNODALA AKADĒMISKO UN STRATĒĢISKO LĒMUMU PIEŅEMŠANA

LIZDA atzīst, ka atbilstoši pasaules labajai praksei augstskolu pārvaldības jomā ieteikts nodalīt akadēmisko un stratēģisko lēmumu pieņemšanu, kā arī augstskolas lēmējvaru un izpildvaru. Lai to īstenotu, viens no variantiem, ko realizē vairākums Eiropas valstu augstskolu, ir ārējo pārstāvju (uzņēmējdarbības, nevalstiskā un valsts pārvaldes sektora) iesaistīšana augstskolas stratēģiskajā vadīšanā un lēmumu pieņemšanā. ES valstu pieredze liecina, ka

padomju ieviešana spēj efektīvāk nodrošināt augstskolas darbības atvērtību un caurspīdīgumu, studiju un zinātniskās darbības sasaisti ar sabiedrības interesēm, tostarp darba tirgu. Senāts kā līdzšinējā augstskolu pārvaldības galvenā lēmējinstācija tiek saglabāts un turpina nodrošināt akadēmisko brīvību, zinātnes un izglītības ekselenci, pieņemot lēmumus akadēmiskās darbības jomā. Analizējot kaimiņvalstu un reģiona augstskolu pārvaldības tendences, IZM noteikusi, ka padomes sastāvā vairākums būs ārējie pārstāvji. Tas nozīmē, ka no 11 padomes locekļiem seši būs ārējie pārstāvji.

Pašlaik gan izpildvaras pārstāvji ministrijā, gan lēmējvaras pārstāvji Saeimas komisijā apspriež un pieņem lēmumus attiecībā uz padomes funkcijām, prasībām un pārstāvju atlases procesu. LIZDA skatījumā padomes funkcijas noteiktas pārāk plašas, iesaucoties arī augstskolas izpildvaras – rektora – kompetencē. Īstenojot lēmējvaras un izpildvaras darbu, pastāv iespēja, ka funkcijas pārklāsies, jo praksē dažādu uzdevumu veikšana tik apjomīgās un sarežģītās struktūrās kā augstskolas ir grūti nodalāma.

Pašlaik paredzētās augstskolas padomes funkcijas:

- atbild par augstskolas stratēģisko vadību: nosaka un apstiprina stratēģiskos rīcības virzienus augstskolas attīstības stratēģijā, seko tās ieviešanas progressa un kvalitātes monitoringam;
- pārrauga izglītības un zinātnes kvalitāti, respektējot akadēmisko brīvību, pieeju darba formu izvēlei;
- atbild par augstskolas administratīvo, saimniecisko un finanšu vadību: sagatavo budžetu,

kuru apstiprina senāts, un seko līdzī budžeta izpildei; apstiprina atalgojuma un motivācijas politiku; pieņem lēmumus par investīciju piesaisti; veic risku pārvaldību un nodrošina iekšējā un ārējā audita darbu risku pārraudzībai un kontrolei; pārrauga augstskolas darbības atbilstību ārējiem un iekšējiem normatīvajiem aktiem; pārrauga rektora un administratīvās vadības komandas darbu;

- apstiprina rektora ievēlšanas un atcelšanas kārtību, veic rektora kandidātu atlasi, nosaka rektora darba pienākumus, atalgojumu un slēdz darba līgumu, veic rektora darbības novērtēšanu;

- stiprina starptautisko atpazīstamību un konkurētspēju (IZM konceptuālais ziņojums «Par augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu», 2020).

NEVAR STRĀDĀT MOTIVĒTI BEZ ATALGOJUMA

LIZDA uzskata, ka pašlaik raksturotās apjomīgās padomes funkcijas ietver ne tikai stratēģisko, bet arī administratīvo vadīšanu. Tāpat arī LIZDA ir paudusi viedokli, ka padomju ieviešana nav finansiāli pamatota. Vai pašreizējā valsts finansējuma ierobežojuma apstākļos, kad ilgstoši netiek pildīta Augstskolu likuma norma par pilna apjoma finansējumu valsts augstskolām un akadēmiskā personāla darbs ilgstoši netiek pietiekami atalgots, augstskolas var uzņemties papildu finansiālas saistības, veidojot padomes institūciju un piešķirot padomes locekļiem atalgojumu? Lai arī paredzēts, ka sākotnēji padomes izveide un apmaksa tiks nodrošināta no ES finansējuma, tomēr ilgtermiņā augstskolām padomes darbība būs jāfinansē pašām. Pašlaik noteikts, ka padomes priekšsēdētāja darbs jāap-

maksā obligāti, bet par atlīdzību pārējiem padomes locekļiem, kuri nav darba attiecībās ar augstskolu, lemj augstskola pēc saviem ieskatiem un iespējām. Augstskola var arī lemt par transporta un uzturēšanās izdevumu kompensāciju ārējiem padomes locekļiem. LIZDA uzskata, ka sagaidīt, lai padomes locekļi būtu motivēti strādāt atbildīgi un ieinteresēti bez atalgojuma, ir bezatbildīgi. Kā raksturots iepriekš, padomes vairākumu veido ārējie pārstāvji, arī padomes priekšsēdētājs tiek ievēlēts no ārējo pārstāvju vidus. Noteikts, ka administratīvo atbalstu padomes darbībai nodrošina augstskola. Tas nozīmē, ka augstskolai jāparedz ne tikai finanšu, bet arī administratīvie, t.sk. personāla, resursi padomes darbības nodrošināšanai.

Ņemot vērā padomes locekļu nozīmīgās pilnvaras, padomes pārstāvjiem tiks piemērots valsts amatpersonas statuss. LIZDA kopā ar citām nozares organizācijām iestājas par to, lai padomes locekļiem tiktu piemērota valsts amatpersonai atbilstošā atbildība un atskaites kārtība, kā tas paredzēts normatīvajos aktos, neveidojot izņēmumus.

Latvijas augstskolas ir ļoti dažādas gan pēc lieluma (studējošo un personāla skaits), gan pēc pieejamajiem finanšu līdzekļiem, tādēļ LIZDA rosina dot iespēju pašām augstskolām autonomi lemt par padomes izveidi. Tāpat LIZDA uzskata, ka padomes locekļu skaits – 11 amatpersonas – būs neadekvāti liels mazām augstskolām. Pašlaik notiekošajās Saeimas komisijas diskusijās pastāv viedoklis, ka, augstskolām veidojot konsorcijs (uz laiku izveidota vairāku augstskolu apvienība ar mērķi īstenot kādu kopēju darbu vai apvienot resursus kopēja mērķa sasniegšanai), viena padome varētu būt kopēja vairākām

augstskolām. LIZDA uzskata, ka gadījumā, ja augstskola lemj par padomes izveidi, padomes sastāvs obligāti jāapstiprina augstskolas senātam, lai nepieļautu autonomijas mazināšanos un padomes locekļu politizētu darbību.

IZM un Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijā apspriestas prasības padomes locekļiem:

- katram padomes loceklim ir jānodrošina noteikta kompetence, lai visi padomes locekļi kopā aptvertu visas tās kompetences, kas nepieciešamas augstskolas attīstībai un stratēģiskajai pārvaldībai;

- zināšanas un kompetence augstākās izglītības, zinātnes un inovāciju jomā, augstākās izglītības iestāžu vadībā, organizāciju stratēģiskajā vadībā, finanšu vadībā, risku vadībā, stratēģiskajā komunikācijā, investīciju piesaistē;

- nevainojama reputācija.

Kā izslēdzošie kritēriji padomes locekļiem minēts interešu konflikts un, domājot par politiskās ietekmes risku mazināšanu, nosacījums, ka pēdējo divu gadu laikā padomes locekļa kandidāts nedrīkst ieņemt politisku amatu (IZM konceptuālais ziņojums «Par augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu», 2020).

Pamatojoties uz dokumentos izklāstītajām prasībām padomes locekļiem un padomes locekļu atlases procesu, jāatzīst, ka teorētiskās nostādnes un plāni ir samērā ideālistiski un to realizācija praksē var būt problemātiska. Nav teikts, ka atbilstoši profesionāļi, kuriem būs prasītā augstā kvalifikācija un pieredze, būs ieinteresēti strādāt augstskolu padomēs, īpaši ņemot vērā augstskolu nepietiekamo valsts finansējumu.

Padomes atlases process definēts šādi:

- jānodrošina skaidra un caurskatāma visu padomes locekļu izvēle, izvairoties no iespējas augstskolas vadībai vai attiecīgās nozares ministriem vienpersoniski noteikt padomes locekļu sastāvu vai ietekmēt to izvēli;

- gan augstskolas, gan sabiedrības pārstāvju atlasei padomē organizējams atklāts konkurss. Augstskolas nominācijas komisija izvēlas piecus pārstāvjus no akadēmiskā un zinātniskā personāla un studējošajiem;

- ārējo padomes locekļu atlasī un izvērtēšanu veic valsts izveidota nominācijas komisija, kas izvēlas piecus neatkarīgus un profesionālus padomes locekļus – sabiedrības pārstāvjus;

- vienu pārstāvi darbam augstskolas padomē izvirza Valsts prezidents.

Pašlaik noteikts, ka padomes sastāvs tiek saskaņots ar augstskolas senātu un satversmes sapulci un padomi apstiprina Ministru kabinets (IZM koncep-

tuālais ziņojums «Par augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu», 2020).

LIZDA uzskata: pastāv risks, ka ārējie pārstāvji varētu nebūt pietiekami ieinteresēti augstskolu stratēģiskajā vadīšanā, kā arī viņiem var nebūt pietiekamas zināšanas par attiecīgās augstskolas specifiku, akadēmisko un zinātnisko vidi. Ārējiem pārstāvjiem esot padomē vairākumā, lēmumu pieņemšana var tikt politiski vai kā citādi ietekmēta. Kāpēc tiek apšaubīts, ka augstskolu iekšējie pārstāvji nepietiekami izprot augstskolas nākotnes perspektīvas un ietekmi uz sabiedrību, darba tirgu? LIZDA uzskata, ka augstskolas personāls ar ilgstošu akadēmisko, zinātnisko un administratīvo pieredzi vislabāk izprot augstskolas specifiku, vajadzības un nākotnes perspektīvas un spēj pārstāvēt un pieņemt lēmumus augstskolas koleģiālajās lēmējinstītūcijās.

LIZDA turpinās piedalīties Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas sēdēs par Augstskolu likuma grozījumiem, lai sekotu līdz izvirzītajiem priekšlikumiem un pieņemtajiem lēmumiem.

LIZDA studiju noslēguma darbu

KONKURSS

ATSPĒRIENS

Mērķis:

Rosināt Latvijas augstskolu un koledžu studentus izstrādāt studiju noslēguma darbu (kvalifikācijas/ bakalaura/maģistra/doktora darbu) par LIZDA darbības jomām saistošiem tematiem, tādējādi veicinot jauniešu līdzdalību izglītības sistēmas pilnveidē, arodbiedrības darbības popularizēšanā un tās darba kvalitātes uzlabošanā.

Konkursā piedāvātie temati:

Dalībniekam ir iespēja izvēlēties kādu no 18 piedāvātajiem tematiem, var arī izdomāt savu tematu. Svarīgi, lai darbā obligāti būtu aktualizēta arodbiedrības darbības loma un nozīme.

Balvu fonds:

Labākā darba autors saņems naudas balvu!

Pieteikšanās:

Līdz 2021. gada. 1. augustam (ieskaitot) elektroniski jāaizpilda pieteikuma anketa un studiju noslēguma darbs jāsūta uz e-pastu konkursa organizatoriem.

Konkursa nolikums un pieteikšanās

www.lizda.lv